

WYKORZYSTANIE STATUSU PRAWNEGO CHRONIONYCH GATUNKÓW RYB DO OGRANICZANIA NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ WYWIERANYCH PRZEZ INWESTYCJE HYDROTECHNICZNE NA ICHTIOFAUNĘ W OBWODACH RYBACKICH

ZBIGNIEW KACZKOWSKI

Uniwersytet Łódzki

Wprowadzenie

Zabudowa hydrotechniczna cieków to jeden z ważniejszych czynników ograniczających bioróżnorodność i produktywność wód (Gollmann i in. 1998, Penczak i in. 2004, Kemp 2016), czyli najważniejszych wskaźników decydujących o wartości danego akwenu dla rybackiego użytkownika wód. Obecność w granicach obwodu obszarów i gatunków chronionych stwarza użytkownikom rybackim możliwość uzyskania wpływu na przedsięwzięcia z zakresu budowy lub utrzymania urządzeń wodnych, gdyż zgodnie z obowiązującym prawem wszelkie przedsięwzięcia w obrębie cieków naturalnych mogące zmienić warunki wodne lub wodno-glebowe powinny zostać zgłoszone dyrektorowi Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ), nawet jeśli nie podlegają opiniowaniu w ramach oceny oddziaływania na środowisko (art. 118, pkt. 1.4 ustawy o ochronie przyrody). Uzyskanie pozytywnej decyzji RDOŚ jest więc obecnie warunkiem legalizacji niemal każdego przedsięwzięcia inżynierskiego w wodach śródlądowych. Istotnym elementem tego postępowania jest wykazanie, że w trakcie realizacji danej inwestycji nie będzie dochodziło do zagrożenia bytowania gatunków objętych ochroną prawną. Eliminując lub ograniczając oddziaływania na gatunki chronione uzyskuje się zazwyczaj analogiczny efekt w odniesieniu do większości gatunków użytecznych dla gospodarki rybacko-wędkarskiej.

Prawo krajowe i europejskie obecnie obejmuje ochroną kilkanaście gatunków ryb i minogów, które mogą pełnić funkcje „gatunków parasolowych” dla ryb istotnych w gospodarce rybacko-wędkarskiej. Z perspektywy unijnych przepisów podstawowym aktem prawnym jest *Dyrektywa Rady 92/43/EWG*

z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, w której zestawione są „siedliska przyrodnicze ważne dla Wspólnoty” oraz „gatunki ważne dla Wspólnoty”, wymagające ustanawiania specjalnych obszarów ich ochrony oraz objęcia ich ochroną ścisłą [Dz.U. L 206 z 22.7.1992]. Wśród taksonów ichtiofauny występujących w polskich wodach, w dokumencie tym wymienione są cztery gatunki minogów oraz jednaście gatunków ryb. Ostateczny kształt obowiązującego obecnie w Polsce zestawienia gatunków ryb i minogów chronionych określono w znowelizowanym *Rozporządzeniu o ochronie gatunkowej zwierząt z dnia 16 grudnia 2016 r.* [Dz.U. 2016, poz. 2183] (zastąpiło *Rozporządzenie o ochronie gatunkowej zwierząt z dnia 6 października 2014 r.*). Powyższy akt normatywny ustanawia ochronę ścisłą w odniesieniu do jednego gatunku minoga i czterech gatunków ryb i wskazuje na konieczność podejmowania działań z zakresu ochrony czynnej w przypadku trzech z tych gatunków. Kolejna grupa dwudziestu siedmiu gatunków ryb i minogów objęta została ochroną częściową, co stanowi *novum* w stosunku do wcześniejszych rozporządzeń o ochronie gatunkowej zwierząt, które nie wprowadzało takiego rozróżnienia kryteriów ochrony gatunkowej. W odniesieniu do wszystkich tych gatunków obowiązuje wiele zakazów ustawowych. Występowanie taksonów chronionych w danym akwenie, może zatem stanowić przesłankę do rozpatrywania inwestycji hydrotechnicznych i hydroenergetycznych, jako działań potencjalnie zagrażających ich występowaniu, a tym samym wskazywania konieczności rozpatrzenia oddziaływań na hydrobionty. Stwarza to możliwość ograniczania skali oraz wykluczania przedsięwzięć negatywnie oddziaływujących na taksony chronione albo przynajmniej dawać podstawę do stosowania działań minimalizujących te oddziaływania.

Prawne podstawy gatunkowej ochrony ryb

Najważniejszym aktem prawnym dotyczącym ochrony gatunkowej w Państwach Unii Europejskiej (UE) jest *Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory*, a w szczególności jej załączniki I i II. W załączniku I zestawione są „siedliska przyrodnicze ważne dla Wspólnoty”, w tym siedliska występujące w wodach śródlądowych, stanowiące istotne miejsce rozrodu lub bytowania ryb, np. w rzekach podgórskich zespół włosieniczników lub starorzecza w ciekach nizinnych (tab. 1). W załączniku II zebrano „gatunki ważne dla Wspólnoty” wymagające ustanawiania specjalnych obszarów ich ochrony oraz objęcia ich ochroną ścisłą. Spośród gatunków

Tabela 1. Zestawienie typów siedlisk ważnych dla wspólnoty występujących w wodach powierzchniowych, których ochrona wymaga wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony i potencjalnie będących w zakresie zainteresowania użytkowników rybackich

Kategoria wód	Nazwa siedliska
Wody stojące	Oligotroficzne wody obszaru środkowoeuropejskiego i przedalpejskiego z roślinnością ziemnowodną: <i>Littorella</i> lub <i>Isoëtes</i> , lub jednoroczna roślinność na odkrytych brzegach (<i>Nanocyperetalia</i>)
	Twarde oligomezotroficzne wody z roślinnością bentosową formacji tzw. „łaki” ramienicowe (<i>Chara</i>)
	Naturalne jeziora eutroficzne z roślinnością typu <i>Magnopotamion</i> lub <i>Hydrocharition</i> (starorzeczka)
Wody płynące	Pływające zbiorowiska wodnych jaskrów w rzekach równinnych i podgórskich z roślinnością <i>Ranunculion fluitantis</i> oraz <i>Callitricho-Batrachion</i> (zbiorowiska włosieniczników)
	Rzeki podgórskie z roślinnością <i>Chenopodion rubri p.p.</i> oraz <i>Bidentation p.p.</i> (rzeki z zalewanymi mulistymi brzegami)

Źródło: Dyrektywa Rady 92/43/EEC, Załącznik I

ichtiofauny występujących w polskich wodach, w dokumencie tym wymienione są cztery gatunki minogów oraz jedenaście gatunków ryb (tab. 2). Należy jednak pamiętać, że w załączniku tym wymienionych jest także wiele gatunków hydrofauny niebędących rybami (np. skójka gruboskorupowa *Unio crassus*) lub organizmów ziemnowodnych (m.in. niektóre ważki – trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*), które również mogą stanowić uzasadnienie dla bardziej restrykcyjnego trybu rozpatrywania oddziaływania inwestycji hydrotechnicznych.

W odniesieniu do wszystkich tych gatunków obowiązuje zakaz umyślnego zabijania, okaleczania lub chwytania oraz niszczenia ich jaj lub form rozwojowych, a co ważniejsze z perspektywy użytkowników rybackich, niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania (artykuł 6.1 rozporządzenia o ochronie gatunkowej zwierząt), dlatego należy je uznać za gatunki „parasolowe” dla pozostałych przedstawicieli ichtiofauny.

Tabela 2. Zestawienie statusu ochronnego słodkowodnych ryb i minogów z perspektywy prawa unijnego i krajowego

Gatunek	Załącznik II Dyrektywy Siedliskowej	Rozporządzenie Mini- stra Środowiska
Minóg morski – <i>Petromyzon marinus</i>	X	OŚ, WOC
Jesiotr ostronosy – <i>Acipenser oxyrinchus</i>	X	OŚ, WOC
Strzebla błotna – <i>Rhynchocypris percunurus</i>	-	OŚ, WOC
Koza złotawa – <i>Sabanejewia aurata</i>	X	OŚ
Głowacica – <i>Hucho hucho</i>	X – populacje naturalne	OŚ – osobniki występujące w dorzeczu Dunaju
Minóg rzeczny – <i>Lampetra fluviatilis</i>	X	OCz
Minóg strumieniowy – <i>Lampetra planeri</i>	X	OCz
Minóg ukraiński – <i>Eudontomyzon mariae</i>	X	OCz
Piekielnica – <i>Alburnoides bipunctatus</i>	-	OCz
Brzanka – <i>Barbus carpathicus</i>	X	OCz
Ciosa – <i>Pelecus cultratus</i>	-	OCz – osobniki poza populacją Zalewu Wiślanego
Różanka – <i>Rhodeus sericeus</i>	X	OCz
Kiełb białopłetwy – <i>Romanogobio albipinnatus</i>	X	OCz
Kiełb Kesslera – <i>Romanogobio kesslerii</i>	-	OCz
Głowacz białopłetwy – <i>Cottus gobio</i>	X	OCz
Głowacz przęgopłetwy – <i>Cottus poecilopus</i>	-	OCz
Koza dunajska – <i>Cobitis elongatoides</i>	-	OCz
Koza pospolita – <i>Cobitis taenia</i>	X	OCz
Piskorz – <i>Misgurnus fossilis</i>	X	OCz
Śliz pospolity – <i>Barbatula barbatula</i>	-	OCz
Boleń – <i>Aspius aspius</i>	X	-

OŚ – ochrona ścisła, OCz – ochrona częściowa, WOC – wymóg ochrony czynnej;

Nazwy łacińskie przyjęto za FishBase

Źródło: Dyrektywa Rady 92/43/EEC, Załącznik II, Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt z dnia 16 grudnia 2016 r. (zastąpiło Rozporządzenie o ochronie gatunkowej zwierząt z dnia 6 października 2014 r.)

Gatunki o szczególnym potencjale dla rybackich użytkowników wód

Ochroną gatunkową objęte są zarówno gatunki rzadkie i zasiedlające specyficzne, nieistotne z perspektywy rybacko-wędkarskiej siedliska (np. strzebla błotna *Rhynchocypris* (= *Eupallasella*) *percnurus*), jak i gatunki powszechnie występujące w akwenach atrakcyjnych dla rybackiego użytkownika. To właśnie ta grupa gatunków wyróżnia się szczególnym potencjałem jako gatunki „parasolowe”, w szczególności jeśli spełniają następujące warunki:

- występują powszechnie,
- w większych liczebnościach,
- są chronione prawem krajowym
- są uznane za ważne dla Wspólnoty.

Do gatunków takich należałoby zaliczyć przede wszystkim minogi, w tym minoga strumieniowego *Lampetra planeri* i minoga ukraińskiego *Eudontomyzon mariae*, a także kozę *Cobitis taenia*, różankę *Rhodeus amarus*, piskorza *Misgurnus fossilis* i kozę złotawą *Sabanejewia aurata*. Gatunki te występują w całym kraju i najczęściej stanowią przedmiot ochrony w obszarach Natura 2000. Istotne jest także, że ze względu na specyfikę ich biologii zasiedlają one muliste lub piaszczyste osady denne (larwy minogów i kozy) lub roślinność przybrzeżną, czyli te elementy środowiska wodnego, które zazwyczaj są niszczone lub przekształcane w trakcie prac ziemnowodnych. Oznacza to zatem, że w akwenach w których występują zachodzi konieczność uzyskania przed rozpoczęciem prac budowlanych co najmniej odstępstwa od ustawowego zakazu niszczenia ich siedlisk lub ostoi.

Drugą grupę gatunków stanowią taksony zasiedlające cieki krainy lipienia i brzany. Należałoby tu uwzględnić przede wszystkim trzy gatunki: minoga rzecznego *Lampetra fluviatilis*, głowacza białopłetwego *Cottus gobio* oraz brzankę *Barbus carpathicus*¹. Ze względu na ograniczony zasięg występowania, gatunki te często stanowią mocny argument do zaniechania wszelkich działań pogarszających stan środowiska naturalnego.

¹ Nazwy systematyczne przyjęto za FishBase, w rozporządzeniu nazwę łacińską gatunku podano jako: *Barbus peloponnesius* (*B. carpathicus*, *B. meridionalis*).

Umiejscowienie decyzji środowiskowej w procesie inwestycyjnym

Rozpoczęcie inwestycji z zakresu hydrotechnicznej zabudowy wód poprzedzone jest postępowaniem administracyjnym, w toku którego pozyskiwane są dokumenty legalizujące proces inwestycyjny i umożliwiające zgodne z prawem odebranie, a następnie użytkowanie powstałej lub zmodernizowanej infrastruktury. Do niedawna możliwość opiniowania inwestycji hydrotechnicznych przez organy ochrony środowiska w znacznym stopniu uzależniona była od kwalifikacji stopnia oddziaływania danego przedsięwzięcia na środowisko (tab. 3). Skutkowało to tym, że organy środowiskowe miały ograniczoną możliwość zajmowania stanowiska w odniesieniu do inwestycji niespełniających przesłanek przedsięwzięć mogących zawsze lub mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko (art. 2.1 i 3.1 rozporządzenia w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko). Inwestycje takie często realizowane są w oparciu o uproszczony tryb administracyjny, przez zgłoszenie zamiaru prac (art. 29.1 Prawa budowlanego). Oznacza to, że działania niewymagające uzyskania pozwolenia na budowę, takie jak chociażby budowa obiektów piętrzących wodę o wysokości piętrzenia poniżej 1 m, czy wykonanie powierzchniowych lub liniowych umocnień brzegów rzek i potoków górskich, realizowane były bez niezależnej od organu wydającego „decyzję budowlaną” procedury oceniającej ich wpływ na środowisko przyrodnicze. Od 12 lipca 2014 roku, tj. od nowelizacji ustawy o ochronie przyrody, każde przedsięwzięcie inżynierskie mogące prowadzić do zmiany warunków wodnych lub wodno-glebowych realizowane nie tylko w obszarach chronionych, ale także w obrębie każdego ciek naturalnego wymaga zgłoszenia dyrektorowi RDOŚ (art. 118, pkt. 1.4 ustawy o ochronie przyrody). Obowiązek ten dotyczy w szczególności prac z zakresu utrzymania śródlądowych wód powierzchniowych (art. 22 ust. 1b ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne, art. 118, pkt. 1.1-3, ustawy o ochronie przyrody). Zgłoszenie takie wymaga podania lokalizacji, rodzaju, zakresu, sposobu i terminu prowadzenia prac i dotyczy także inwestycji klasyfikowanych jako przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko i posiadających decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach, a w stosunku do których nie przeprowadzono oceny oddziaływania na środowisko. Istotne jest, że takiego zgłoszenia należy dokonać przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, pozwolenia wodnoprawnego lub pozwolenia na realizację inwestycji w zakresie budowli przeciwpowodziowych, a jeżeli te pozwolenia nie są wymagane, to przed rozpoczęciem robót budowlanych czy robót utrzymaniowych wymienionych powyżej (tab. 3).

Do realizacji przedsięwzięcia można przystąpić, jeżeli w terminie 30 dni od dnia doręczenia zgłoszenia Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska nie wnie-

Tabela 3. Zestawienie wybranych przedsięwzięć kategoryzowanych jako mogących zawsze lub mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko oraz prac, w odniesieniu do których dopuszczalny jest uproszczony tryb administracyjny przez zgłoszenie zamiaru prac, oraz prace z zakresu utrzymania śródlądowych wód powierzchniowych wymagające zgłoszenia Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska

Rodzaj przedsięwzięć	
Przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko	<ul style="list-style-type: none"> – zapory lub inne urządzenia przeznaczone do zatrzymywania i stałego retencjonowania nie mniej niż 10 mln m³ wody; – budowle piętrzące wodę o wysokości piętrzenia nie mniejszej niż 5 m
Przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko	<ul style="list-style-type: none"> – elektrownie wodne; – budowle piętrzące wodę: <ul style="list-style-type: none"> – o ile piętrzenie dotyczy cieków naturalnych, na których nie istnieje budowle piętrzące wodę; – lub jeżeli w promieniu mniejszym niż 5 km na tym samym cieku, lub cieku z nim połączonym znajduje się inna budowla piętrząca; – lub piętrząca wodę na wysokość nie mniejszą niż 1 m
Prace, w odniesieniu do których dopuszczalny jest uproszczony tryb administracyjny	<ul style="list-style-type: none"> – wykonywanie i przebudowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych; – obiektów budowlanych piętrzących wodę i upustowych o wysokości piętrzenia poniżej 1 m poza rzekami żeglownymi oraz poza obszarem parków narodowych, rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych oraz ich otulin; – pomostów o długości całkowitej do 25 m i wysokości, liczonej od korony pomostu do dna akwenu, do 2,50 m; – opasek brzegowych oraz innych sztucznych, powierzchniowych lub liniowych umocnień brzegów rzek i potoków górskich
Prace z zakresu utrzymania śródlądowych wód powierzchniowych wymagające zgłoszenia dyrektorowi RDOŚ	<ul style="list-style-type: none"> – wykaszanie roślin z dna oraz brzegów; – usuwanie roślin pływających i zakorzenionych w dnie; – usuwanie drzew i krzewów porastających dno oraz brzegi wód; – usuwanie przeszkód naturalnych oraz wynikających z działalności człowieka; – zasypywanie wyrw w brzegach i dnie śródlądowych wód powierzchniowych oraz ich zabudowa biologiczna; – usuwanie zatorów utrudniających swobodny przepływ wód oraz usuwanie namulów i rumoszu; – remont lub konserwacja budowli regulacyjnych, ubezpieczeń w obrębie tych budowli oraz urządzeń wodnych; – rozbiórka lub modyfikacja tam bobrowych oraz zasypywanie nor bobrów w brzegach wód powierzchniowych; – melioracje wodne; – wydobywanie z wód w ramach szczególnego korzystania z wód kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów

Źródło: art. 2.1 i 3.1 *Rozporządzenia w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko z dnia 9 listopada 2010 r.*, art. 29.1. *Prawa budowlanego z dnia 7 lipca 1994 r. ze zm.*, art. 22 ust. 1b *ustawy Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 r.*, art. 118, pkt. 1.1-3. *Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. ze zm.*

sie, w drodze decyzji, sprzeciwu. Obowiązek ten stwarza możliwość wnikliwej weryfikacji zakresu oraz konieczności planowanych zamierzeń hydrotechnicznych i melioracyjnych ingerujących w koryta cieków, o ile w danym akwenie występują gatunki chronione, a realizowane prace mogą prowadzić do niszczenia ich siedlisk lub ostoi będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji albo żerowania. Należy ponownie zaznaczyć, że nawet w przypadku braku wniesienia przez dyrektora RDOŚ sprzeciwu w odniesieniu do przedstawionego w zgłoszeniu zakresu prac, to gdy realizowane prace mogą prowadzić do niszczenia środowiska bytowania lub bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia gatunków chronionych, inwestor zobowiązany jest do uzyskania stosownej decyzji na odstąpienie od ustawowych zakazów.

Jeśli jednak okaże się, że planowane prace mogą stanowić zagrożenie dla gatunków chronionych lub przedmiotów ochrony w danym obszarze Natura 2000 (art. 118 pkt. 8 ustawy o ochronie przyrody) i wskazana została konieczność przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko lub przeprowadzenia oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 (zgodnie z art. 59 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko), to zgodnie z zapisem art. 29 pkt. 3. Prawa budowlanego, nawet przedsięwzięcia realizowane w oparciu o zgłoszenie wymagają uzyskania pozwolenia na budowę. Kolejne przesłanki do określenia obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę wynikają z art. 30 pkt. 7 Prawa budowlanego, według którego „Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy lub spowodować: 2) pogorszenie stanu środowiska (...)”.

Podsumowując, każdorazowo, gdy zakres inwestycji może spowodować pogorszenie stanu środowiska dyrektor RDOŚ może nałożyć obowiązek uzyskania decyzji o warunkach prowadzenia działań, w szczególności gdy realizacja prac może znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszarów chronionych, naruszać zakazy w nich obowiązujące lub znacząco negatywnie oddziaływać na siedliska przyrodnicze, chronione gatunki roślin, zwierząt, lub grzybów albo ich siedliska. Musi to nastąpić przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, pozwolenia wodnoprawnego lub pozwolenia na realizację inwestycji w zakresie budownictwa przeciwpowodziowego, a jeżeli pozwolenia te nie są wymagane – przed rozpoczęciem prowadzenia prac ziemnowodnych, o których mowa w art. 118 ust. 1. ustawy o ochronie przyrody.

W celu uzyskania warunków prowadzenia działań, inwestor zobowiązany jest ponownie wystąpić z wnioskiem do dyrektora RDOŚ, określając w szczególności: „1) miejsce prowadzenia działań; 2) rodzaj, zakres oraz sposób prowadzenia działań; 3) termin prowadzenia działań; 4) propozycję warunków prowadzenia działań; 5) uzasadnienie prowadzenia działań; ale co istotne także 6) **w przypadku prowadzenia działań w obwodzie rybackim – wskazanie użytkownika tego obwodu**”. W tym przypadku artykuł 118a pkt. 3 ustawy o ochronie przyrody o treści: „Jeżeli zakres działań, o których mowa w art. 118 ust. 1, obejmuje czynności podlegające zakazom określonym w art. 51 ust. 1 lub art. 52 ust. 1, wniosek zawiera także informacje określone w art. 56 ust. 6” wskazuje wprost na obowiązek uzyskania odstąpienia od zakazów w odniesieniu do gatunków chronionych.

Inwestycje w obszarach Natura 2000

Obszary Natura 2000 stanowią jedną z najskuteczniejszych form ochrony użytkowanych rybacko wód przed inwestycjami hydrotechnicznymi. Dobrym przykładem jest zapis artykułu 118 pkt. 9 ustawy o ochronie przyrody, według którego: „Jeżeli prowadzenie działań, o których mowa w ust. 1, może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska, wydając decyzję, o której mowa w ust. 6 pkt 1, w której nałożył obowiązek uzyskania decyzji o warunkach prowadzenia działań, stwierdza obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 oraz nakłada obowiązek przedłożenia raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na obszar Natura 2000...”. Jako znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000 kwalifikowane są w szczególności działania mogące: „pogorszyć stan siedlisk ... zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000 lub wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub pogorszyć integralność obszaru Natura 2000, lub jego powiązania z innymi obszarami (art. 3 pkt. 17 rozporządzenia w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko). Szczególnie użytecznym zapisem jest zakaz pogarszania integralności obszaru Natura 2000, gdyż oznacza to, że przepisy te stosowane mogą być także poza obszarem chronionym, o ile realizacja danej inwestycji może negatywnie wpłynąć na przedmioty ochrony w należących do tej samej zlewni obszarach Natura 2000.

Działania chroniące interes rybackiego użytkownika wód

Aktywne uczestniczenie w procesie inwestycyjnym

Zgodnie z artykułem 44. 2 *Ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 r.* „każdej organizacji ekologicznej służy prawo wniesienia odwołania od decyzji wydanej w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji, także w przypadku, gdy nie brała ona udziału w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa prowadzonym przez organ pierwszej instancji; wniesienie odwołania jest równoznaczne ze zgłoszeniem chęci uczestniczenia w takim postępowaniu” [Dz.U. 2016, poz. 353, ze zm.]. Zatem w interesie użytkownika rybackiego jest dążenie do tych trybów postępowania, które wymagają udziału społeczeństwa, tj. trybu Oceny Oddziaływania na Środowisko (OOS), gdyż umożliwia to uczestniczenie w takim postępowaniu jako strona, o ile Polski Związek Wędkarski może zostać uznany za organizację ekologiczną. Zgodnie ze statutem Polskiego Związku Wędkarskiego, jednym z celów PZW jest „współdziałanie z ośrodkami naukowo-badawczymi, między innymi w zakresie ochrony ginących gatunków ryb i ich restytucji” i „prowadzenie racjonalnej gospodarki rybackiej” (art. 7 pkt. 5 Statutu PZW z 19 października 2007 r.). Działania gospodarcze, określane jako racjonalna gospodarka rybacka nie powinny zakłócać funkcjonowania ekosystemów wodnych, lecz być elementem wspierającym uzyskiwanie dobrego stanu ekologicznego (Stachowiak 2003), co w połączeniu z ochroną ginących gatunków ryb może wskazywać na wypełnienie przesłanki organizacji ekologicznej, którą jest ochrona środowiska jako cel statutowy (art. 33 ust. 1 Prawo ochrony środowiska). Już nawet w przypadku postępowania administracyjnego prowadzącego do wydania Decyzji o Środowiskowych Uwarunkowaniach Zgody na Realizację Przedsięwzięcia, organizacja ekologiczna nie ma możliwości uczestniczenia na prawach strony, z uwagi na art. 46a pkt. 6 Prawa ochrony środowiska: „W postępowaniu o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach nie stosuje się art. 31 Kodeksu postępowania administracyjnego”. A zatem w sytuacji, gdy nie stwierdzono obowiązku sporządzenia raportu OOS (art. 53 Prawa ochrony środowiska), żadna organizacja społeczna (art. 3 pkt. 16 Prawa ochrony środowiska) nie może brać udziału w postępowaniu na prawach strony i jest pozbawiona wpływu na toczące się postępowanie – nie może składać wniosków, wyjaśnień, odwołań itd.

Bez względu na status użytkownika rybackiego w toczących się procesach inwestycyjnych, ma on jednak możliwość pośredniego wpływania na te postępo-

wania przez dostarczanie do RDOŚ informacji o występowaniu gatunków chronionych w użytkowanych obwodach oraz wskazywanie w tych sprawozdaniach na powiązanie populacji gatunków chronionych z obszarami Natura 2000. W tym celu wskazane jest regularne prowadzenie monitoringu ichtiofaunistycznego i raportowanie jego wyników do RDOŚ. Należy pamiętać, że wykonywanie czynności połowowych w akwenach zasiedlonych przez chronione gatunki ichtiofauny wiąże się z obowiązkiem uzyskania odstąpienia od ustawowych zakazów w odniesieniu do gatunków chronionych (druki dostępne na stronach RDOŚ w zakładce Ochrona Przyrody → Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów).

Weryfikacja metodycznej poprawności raportów środowiskowych

Ochrona interesów użytkowników rybackich w praktyce najskuteczniej może być realizowana przez sprawdzanie, czy zachodzą przesłanki do wykluczenia uproszczonych trybów administracyjnych, czy monitoring ichtiofaunistyczny realizowany w ramach danej inwestycji i przygotowywany na jego podstawie raport są poprawne metodycznie oraz zawierają informacje o gatunkach chronionych występujących w danym obwodzie. Należy zwrócić uwagę, że teoretycznie każdy użytkownik rybacki uzyskuje informacje o zamiarze inwestycyjnym realizowanym w danym obwodzie, w momencie wystąpienia inwestora lub jego reprezentanta o zgodę na wykonanie czynności połowowych. O ile nie zawsze wiąże się to z możliwością aktywnego uczestniczenia w danym postępowaniu administracyjnym, to użytkownikowi rybackiemu obwodu rybackiego przysługuje prawo do wglądu do dokumentacji, na podstawie której wydano decyzje administracyjną lub odstąpiono od jej wydania (ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko) i w razie stwierdzenia nieprawidłowości w przedstawionej przez inwestora dokumentacji podjęcie stosownych kroków prawnych.

W trakcie weryfikacji trybu administracyjnego określonego przez RDOŚ podstawową przesłanką do stosowania bardziej rozbudowanych trybów oceny jest fakt występowania w obwodzie gatunków chronionych, w szczególności gatunków ważnych dla Wspólnoty. Najkorzystniejszą sytuacją jest, gdy w danej zlewni wyznaczony jest obszar Natura 2000, a występujące gatunki stanowią w tym obszarze przedmiot ochrony. Wówczas dana inwestycja nie musi być zlokalizowana wewnątrz obszaru Natura 2000, aby rozpatrywać ją z perspektywy przepisów dotyczących ochrony obszarów naturalnych, o ile jej realizacja może zagrażać integralności sieci Natura 2000. Aby uzyskać informacje o przedmiotach ochrony w obszarach Natura 2000, należy sprawdzić zapisy Standardowego

NATURA 2000 - STANDARDOWY FORMULARZ DANYCH

dla obszarów specjalnej ochrony (OSO),
proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (pOZW),
obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (OZW) oraz
specjalnych obszarów ochrony (SOO)

OBSZAR PLH140029
NAZWA OBSZARU Kampinowska Dolina Wisły

ZAWARTOSC

- [1. IDENTYFIKACJA OBSZARU](#)
- [2. POŁOŻENIE OBSZARU](#)
- [3. INFORMACJE PRZYRODNICZE](#)

3.2. Gatunki objęte art. 4 dyrektywy 2009/147/WE i gatunki wymienione w załączniku II do dyrektywy 92/43/EEWG oraz ocena znaczenia obszaru dla tych gatunków

Gatunki		Populacja na obszarze								Ocena obszaru				
Grupa	Kod	Nazwa naukowa	S	NP	Typ	Wielkość		Jednostka	Kategoria	Jakość danych	A B C D	A B C		
						Min	Maks		C R V P		Populacja	Stan zachowania	Izolacja	Ogólnie
F	1134	Rhodeus sericeus amarus			p				P	M	C	B	C	C

Rysunek 1. Poglądowy wygląd tabelarycznej części sekcji 3. Standardowego Formularza Danych dla obszarów Natura 2000 w którym znajduje się zestawienie przedmiotów ochrony dla danego obszaru naturalnego

Źródło: (<http://natura2000.gdos.gov.pl/datafiles>)

Formularza Danych (SDF) dla danego obszaru Natura 2000 (wyszukiwarka formularzy dostępna na stronie: <http://natura2000.gdos.gov.pl/datafiles>). Informacja o gatunkach będących przedmiotem ochrony obszaru znajduje się w formie tabelarycznej w sekcji 3 SDF (rys. 1). Na tym etapie można także skierować pismo do organów administracyjnych prowadzących postępowanie oraz do inwestora, przypominające o wymogu uzyskania odstępstwa od zakazów w odniesieniu do gatunków chronionych (art. 56 ustawy o ochronie przyrody) na odpowiednim etapie danego postępowania, nigdy jednak nie później niż przed rozpoczęciem prac inwestycyjnych.

Kolejną kwestią jest sprawdzenie, czy zastosowana metodyka badań jest zgodna ze standardami metodycznymi. Metodologia badań ichtiofaunistycznych powinna być dostosowana do danego typu wód i zasadniczo realizowana zgodnie z dwoma podstawowymi opracowaniami metodycznymi:

1134 Różanka *Rhodeus sericeus* (Bloch, 1782)

Metodyka badań

Zastosowano jednolitą metodykę badań dla wszystkich gatunków ryb objętych monitoringiem 2009, opisaną w dziale Metodyka monitoringu – Monitoring ryb. Podstawą określania stanu populacji były odłowy ryb na

fot. A. Amirowicz

Tab. 1. Waloryzacja wskaźników stanu populacji różanki

Parametr	Wskaźnik	Ocena				
		FV		U1	U2	
		1	2	3	4	5
Populacja	struktura (%)	<50	>50	>50	>50	100
	ADULT	>0	>0	>25	<25	0
	JUV	>0	>0	0	0	0
	YOY	>0	>0	0	0	0
	zagęszczenie (os. m ⁻²)	>0,01		0,01-0,005	<0,005	

Rysunek 2. Poglądowy wygląd strony tytułowej i tabeli waloryzacyjnej z Metodyki Monitoringu Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska dla różanki
Źródło: (GIOŚ 2011)

1. Polska Norma PN-ER 14011: 2006. Jakość wody – Pobieranie próbek ryb z zastosowaniem elektryczności.
2. Polska Norma PN-ER 14757: 2005. Jakość wody – Pobieranie próbek ryb wielooczkowymi sieciami.

Istotne informacje dotyczące problematyki monitoringu ichtiofauny można też znaleźć w pracach M. Przybylskiego (1997), T. Penczaka (2008) oraz M. Jażdżewskiego i zespołu (2014). Ewentualne odstępstwa od standardów badawczych określonych w powyższych opracowaniach powinny być szczegółowo opisane i uzasadnione w części metodycznej raportu z wykonania badań. Powyższe prace nie zawierają jednak jasnych wytycznych odnośnie waloryzacji stanu zachowania populacji gatunków ryb, co powinno być istotnym elementem każdego raportu środowiskowego. Na chwilę obecną jedynym powszechnie stosowanym syste-

mem waloryzacji jest system oceny przedstawiony w podręczniku opracowanym na potrzeby monitoringu GIOŚ pt. *Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część III* (Makomaska-Juchiewicz, Baran 2012). Podręcznik ten zawiera propozycję waloryzacji opracowaną indywidualnie dla każdego gatunku ważnego dla Wspólnoty (rys. 2). Proponowany system waloryzacji ocenia aktualny stan zachowania danego gatunków w trzystopniowej skali (FV – stan właściwy, U1 – stan niezadowolający, U2 – stan zły).

Kolejnym krokiem powinna być zatem weryfikacja poprawności przedstawionej waloryzacji ichtiofauny. Sprowadza się ona do jednego podstawowego pytania: czy prezentowane dane są zgodne z posiadanymi przez użytkownika informacjami o występowaniu gatunków chronionych, a w szczególności: czy posiadano ważne zezwolenia i odstępstwa od zakazów do przeprowadzenia badań; czy liczba gatunków wykazanych w raporcie jest zgodna z wiedzą użytkownika rybackiego; jaka jest stałość występowania tych gatunków w akwenu oraz w całym dorzeczu; czy podano informacje o stwierdzonych liczebnościach, zagęszczeniach i strukturze wielkościowej (wiekowej), w tym w odniesieniu do wartości progowych w trzystopniowej skali stanu zachowania (FV, U1, U2) danego gatunku.

Ostatnim etapem takiej analizy jest sprawdzenie wskazanego zakresu działań minimalizujących. Podstawowymi aspektami, które zawsze powinny być uwzględnione w tym punkcie są: zakaz wykonywania prac ziemnowodnych w okresach rozrodu gatunków chronionych, określenie czy zakres prac jest adekwatny do zamiarów inwestora i uzyskania oddziaływania mniejszego niż znaczące na gatunki chronione i czy wskazano zalecenia stosowania rozwiązań przyjaznych dla ichtiofauny (np. metody ekoregulacyjne). W zależności od charakteru inwestycji i bioróżnorodności danego akwenu zasadna może być konieczność uwzględnienia nadzoru ichtiologicznego.

Podsumowanie

Każdy użytkownik rybacki posiada instrumenty prawne lub wiedzę umożliwiającą mu stosowanie formalnych lub nieformalnych środków oddziaływania na toczące się postępowania inwestycyjne zagrażające celom racjonalnej gospodarki rybackiej. Warunkiem skutecznego podejmowania działań zmierzających do ochrony swoich interesów jako użytkownika wód jest oparcie tych działań nie tylko o wiedzę z zakresu przepisów prawa, ale także o aktywne uczestniczenie w procesie waloryzacji ichtiofauny. O ile nie zawsze możliwe jest wpłynięcie na zamiary inwestora, o tyle zawsze należy domagać się, aby poprawnie wykonana waloryzacja gwarantowała minimalizację oddziaływań generowanych przez daną inwestycję na ichtiofaunę.

Literatura

- Dyrektywa Rady 92/43/EEC z dn. 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa Siedliskowa)*. Dz.U. L 206 z 22.07.1992.
- Gollmann G., Bouvet Y., Brito R.M., Coelho M.M., Collares-Pereira M.J., Imsiridou A., Karakousis Y., Pattee E., Triantaphyllidis C. 1998. Effects of River Engineering on Genetic Structure of European Fish Populations. [W] *Fish Migration and Fish Bypasses*, red. M. Jungwirth, S. Schmutz, S. Weiss. Fishing News Books, s. 113-123.
- Jażdżewski M., Rachalewska D., Zięba G., Marszał L., Przybylski M. 2014. *Monitoring ichtiofauny rzek – cele i problemy*. Roczn. Nauk. PZW, nr 27 s. 129-145.
- Kemp P.S. 2016. Impoundments, barriers and abstractions: impact on fishes and fisheries, mitigation and future directions. [W] *Freshwater Fisheries Ecology*, red. J.F. Craig. John Wiley & Sons, Ltd., s. 717-769.
- Makomaska-Juchiewicz M., Baran P. (red.). 2012. *Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część III. GIOŚ*, Warszawa.
- Penczak T. 2008. *Znaczenie monitoringu w badaniach ichtiofauny rzek dla potrzeb racjonalnej gospodarki rybactwo-wędkarskiej*. Użytkownik Rybacki – Nowa Rzeczywistość. Wydawnictwo PZW, s. 53-59.
- Penczak T., Galicka W., Głowacki L., Koszaliński H., Kruk A., Zięba G., Kostrzewa J., Marszał L. 2004. *Fish assemblage changes relative to environmental factors and time in the Warta River, Poland, and its oxbow lakes*. J. Fish Biol., nr 64, s. 483-501.
- Polska Norma PN-ER 14011: 2006. Jakość wody. Pobieranie próbek ryb z zastosowaniem elektryczności.
- Polska Norma PN-ER 14757: 2005. Jakość wody. Pobieranie próbek ryb wielooczkowymi sieciami.
- Przybylski M. 1997. Monitoring ichtiofauny rzek. [W] *Wędkarstwo w ochronie wód i rybostanów*, red. T. Backiel. Wydawnictwo PZW, Warszawa, s. 29-40.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt z dnia 12 października 2011 r.* Dz.U. nr 237, poz. 1419.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt z dnia 6 października 2014 r.* Dz.U. 2014, poz. 1348.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt z dnia 16 grudnia 2016 r.* Dz.U. 2016, poz. 2183.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko z dnia 9 listopada 2010 r.* Dz.U. 2016, poz. 71.
- Stachowiak P.M. 2003. *Operat rybactwa*. Olsztyn: IRŚ, ss. 44.
- Ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.* Dz.U. 2016, poz. 672 ze zm.
- Ustawa Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 r.* Dz.U. 2015, poz. 469, ze zm.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. tekst jednolity z dnia 21 września 2015 r.* Dz.U. 2015, poz. 1651, ze zm.
- Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 r.* Dz.U. 2016, poz. 353, ze zm.
- Ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.* Dz.U. 2016, poz. 290, ze zm.